

Bacheloroppgave

VPL05 Vernepleie

Hvordan kan alkoholmisbruk hos foreldre påvirke barnas alkoholvaner i tenårene?

How does the parents alcohol abuse affect the childrens alcohol habits in the teens?

Karoline Iversen Øvrebø

Totalt antall sider inkludert forsiden: 40

Molde, 30.05.2013

Obligatorisk egenerklæring/gruppeerklæring

Den enkelte student er selv ansvarlig for å sette seg inn i hva som er lovlige hjelpemidler, retningslinjer for bruk av disse og regler om kildebruk. Erklæringen skal bevisstgjøre studentene på deres ansvar og hvilke konsekvenser fusk kan medføre. Manglende erklæring fritar ikke studentene fra sitt ansvar.

Du/ dere fyller ut erklæringen ved å klikke i ruten til høyre for den enkelte del 1-6:		
1.	Jeg/vi erklærer herved at min/vår besvarelse er mitt/vårt eget arbeid, og at jeg/vi ikke har brukt andre kilder eller har mottatt annen hjelp enn det som er nevnt i besvarelsen.	☒
2.	Jeg/vi erklærer videre at denne besvarelsen: <ul style="list-style-type: none">• ikke har vært brukt til annen eksamen ved annen avdeling/universitet/høgskole innenlands eller utenlands.• ikke refererer til andres arbeid uten at det er oppgitt.• ikke refererer til eget tidligere arbeid uten at det er oppgitt.• har alle referansene oppgitt i litteraturlisten.• ikke er en kopi, duplikat eller avskrift av andres arbeid eller besvarelse.	☒
3.	Jeg/vi er kjent med at brudd på ovennevnte er å <u>betrakte som fusk</u> og kan medføre annullering av eksamen og utestengelse fra universiteter og høgskoler i Norge, jf. Universitets- og høgskoleloven §§4-7 og 4-8 og Forskrift om eksamen §§14 og 15.	☒
4.	Jeg/vi er kjent med at alle innleverte oppgaver kan bli plagiatkontrollert i Ephorus, se Retningslinjer for elektronisk innlevering og publisering av studiepoenggivende studentoppgaver	☒
5.	Jeg/vi er kjent med at høgskolen vil behandle alle saker hvor det forligger mistanke om fusk etter høgskolens retningslinjer for behandling av saker om fusk	☒
6.	Jeg/vi har satt oss inn i regler og retningslinjer i bruk av kilder og referanser på biblioteket sine nettsider	☒

Publiseringsavtale

Studiepoeng: 15

Veileder: Nils Bekkevold

Fullmakt til elektronisk publisering av oppgaven

Forfatter(ne) har opphavsrett til oppgaven. Det betyr blant annet enerett til å gjøre verket tilgjengelig for allmennheten (Åndsverkloven, §2).

Alle oppgaver som fyller kriteriene vil bli registrert og publisert i Brage HiM med forfatter(ne)s godkjenning.

Oppgaver som er unntatt offentlighet eller båndlagt vil ikke bli publisert.

Jeg/vi gir herved Høgskolen i Molde en vederlagsfri rett til å gjøre oppgaven tilgjengelig for elektronisk publisering:

ja nei

Er oppgaven båndlagt (konfidensiell)?

ja nei

(Båndleggingsavtale må fylles ut)

- Hvis ja:

Kan oppgaven publiseres når båndleggingsperioden er over?

ja nei

Er oppgaven unntatt offentlighet?

ja nei

(inneholder taushetsbelagt informasjon. Jfr. Offl. §13/Fvl. §13)

Dato: 29.05.2013

Antall ord: 10156

Forord

Jeg har valgt å innlede med et dikt som forteller noe om hvilke behov barnet har og hvilke forventninger det stiller til foreldrene. I oppgaven har jeg fokusert en del på relasjonen mellom barn og foreldre, dette er på grunn av at jeg tenker at det er svært relevant i forhold til problemstillingen. Barn som vokser opp i hjem for en eller begge av foreldrene misbruker alkohol får trolig ikke dekket disse behovene. At barnet ikke får dekket behovene sine vil ofte være en av ringvirkningene alkoholmisbruk hos foreldre fører med seg. Jeg synes dette diktet er et godt innblikk i hvordan et sunt forhold mellom barn og foreldre skal være.

Ikke skjem meg bort
Jeg vet godt at jeg ikke skal ha alt jeg ber om
-jeg bare tester dere

Ikke vær redd for å være bestemte med meg
Jeg foretrekker det
Det får meg til å føle meg trygg

Ikke ta det for alvorlig når jeg sier
”jeg hater dere”
Det er ikke dere jeg hater,
Bare den makten dere har til å begrense meg

Ikke tenk på at det er deres
Verdighet å si unnskyld til meg
En ærlig unnskyldning gjør at jeg føler
Varme og hegivenhet for dere

Ikke skjenn og mas
Hvis dere gjør det
Må jeg beskytte meg

Ved å late som jeg ikke hører

Ikke si at dere ikke er glad i meg

Selv om jeg av og til kan gjøre stygge ting

Ikke vær skiftende og inkonsekvente

Det bare forvirrer meg

Ikke får meg til å føle meg mindre enn jeg er

Det får meg til å ville gjøre meg større enn jeg er

Ikke heng meg ut forran andre

Jeg tenker mye mer over hva dere sier

Hvis dere snakker rolig til meg hjemme

Ikke få meg til å føle at feilene jeg gjør er store synder

Det forvirrer det verdensbildet jeg skal bygge opp inni meg

Ikke beskytt meg fra konsekvenser

Jeg trenger av og til å lære gjennom smertefulle erfaringer

Ikke vær for rask med fagre løfter

Jeg blir veldig skuffet når dere ikke klarer holde dem

Ikke prøv å late som om dere selv aldri gjør feil

Det gir meg et alt for stort sjokk når jeg oppdager

At det ikke stemmer

Ikke si at det bare er tull når jeg er redd

Det jeg er redd for er virkelig for meg

Dere hjelper meg mye bedre ved å prøve å forstå

Ikke sett altfor store krav til min ærlighet

Det er lett å skremme meg til løgner

Bare gi meg av deres kjærlichkeit.

(Ukjent forfatter)

Sammendrag

Gjennom arbeidet med bacheloroppgaven forsøker jeg å finne ut om tenåringer som har vokst opp i et hjem hvor en eller begge av foreldrene har misbrukt alkohol, lar seg påvirke og hvilke alkoholvaner de selv får.

Jeg har brukt litteraturstudie til å samle kunnskap som kan gi meg svar på dette. Det er mye forskning i rundt alkohol, men lite om akkurat det jeg er ute etter. Det er trolig på grunn av at det er et komplekst tema, som omfatter mye. For eksempel hvor hyppig misbruket er, mengden av alkohol som inntas og konsekvensene det har for barnet. Det vil derfor være svært individuelt hvordan hver enkelt familie har det, og hvordan barna takler problemene som oppstår. Noen er resiliente, mens andre lar seg lettere påvirke og har større problemer som følge av foreldres misbruk. I forhold til forforståelsen som jeg forteller mer om i oppgaven, tenker jeg at tenåringer som er resiliente har et mer moderat forhold til alkohol enn de som har latt seg påvirke negativt av foreldrene.

Jeg har fått svar på hvilke indikasjoner vi kan regne med at tenåringene som problemstillingen omfatter har, når det kommer til alkohol, mye tyder på at flertallet debutere tidligere og at de drikker mer alkohol. Det har derimot ikke kommet frem et entydig svar, heller ikke et svar som indikerer til at noen av disse tenåringene drikker mindre alkohol enn andre.

Opgaven består av en teoridel og en drøftingsdel. Siden jeg ikke kom frem til et entydig svar ut i fra de teoretiske funnene, drøfter jeg videre ut i fra de indikasjonene som jeg har funnet. Mye av drøftingen er basert på relasjonen mellom barn og foreldre, og hva som kan påvirke barnas alkoholvaner i tenårene.

Innhold

1.0	Bakgrunn for valg av tema	1
1.1	Relevans for vernepleieren.....	2
2.0	Tema og problemstilling	3
2.1	Avgrensning av tema.....	3
2.2	Begrepsavklaringer	3
2.2.1	Alkoholmisbruk	3
2.2.2	Alkoholvaner i tenårene	4
	Alkoholvaner innebærer debut, inntak, mengde og type drikke. Tenårene er alderen mellom 13 til 19 år.	4
2.3	Min forforståelse	5
3.0	Metode	9
3.1	Litteratursøk	10
3.2	Kildekritikk	11
4.0	Teori og funn	13
4.1	Barn og tenåringers kontakt med alkohol	13
4.1.1	Hvor mange barn vokser opp i hjem hvor en eller begge av foreldrene misbruker alkohol?	13
4.1.2	Hvilke alkoholvaner har norske tenåringer?	13
4.2	I hvilken grad har tenåringene sitt alkoholforbruk blitt påvirket av foreldrene, og deres forbruk?.....	15
4.3	Barns utvikling og sårbarhet i relasjon med foreldre	19
4.3.1	Sosial læringsteori	19
4.3.2	Psykodynamisk teori	20
4.3.3	Resiliens	20
4.3.4	Arv og miljø	21
5.0	Drøfting	23
5.1	Resultat opp i mot problemstillingen	23
5.2	Hvordan formes barn og unge av omsorgssvikt, og hva har trygge omgivelser å si for barnas utvikling?	24
5.3	Arv og miljø	26
5.4	Sosial læringsteori kontra psykodynamisk teori	29
5.5	Resiliens	29

6.0 Konklusjon.....	30
7.0 Litteraturliste.....	31

1.0 Bakgrunn for valg av tema

Denne oppgaven fokuserer på barn som har vokst opp i et hjem hvor en eller begge av foreldrene misbruker alkohol. Jeg skal først og fremst se på hvilke utslag dette kan få for barna i ettertid, og hvilke alkoholvaner de selv kan få. Med dette mener jeg hva de er ekstra utsatt for, og hva som er mest «typisk» for denne målgruppen. Dette vil jeg komme tilbake til og utdype mer i løpet av oppgaven. Her vil jeg se hva som gjør at noen barn tar skade av foreldrenes misbruk, mens andre skaper en resiliens.

«Resiliens er prosesser som gjør at utviklingen når et tilfredsstillende resultat, til tross for at barn har hatt erfaringer med situasjoner som innebærer en relativt stor risiko for å utvikle problemer eller avvik. (Rutter 2000)» (Borge 2010:14).

Denne oppgaven handler om hvordan oppveksten påvirker oss resten av livet. Jeg vil gjerne vite hvordan jeg kan være med å bidra til at barn og unge får en god og trygg oppvekst, og hvordan jeg kan hjelpe de unge som er i risikozonen.

Jeg har selv erfaring fra praksis innenfor et miljøterapeutisk tilbud i barnevernet, hvor målgruppen var ungdom på 12 til 18 år. Det var ungdom som hadde fått dette tilbudet på grunn av at det var sendt inn bekymringsmelding til barnevernet. Det var flere ulike grunner til at disse bekymringsmeldingene var sendt inn. Noe som ofte var felles for ungdommene var at foreldrene ikke maktet alt ansvaret for dem alene, og søkte eller måtte ta i mot hjelp fra barnevernet. Det kunne være alt i fra dårlig kommunikasjon i mellom dem til mer alvorlige problemer, som for eksempel rus eller vold. Gjennom praksisperioden fikk jeg se hvor viktig oppvekstforholdene er, og hvordan de kan forme mennesker og påvirke valg senere i livet. Dette synes jeg var interessant, og det forsterket interessen min som ligger bak valget av tema til bacheloroppgaven. Det at jeg fikk barn selv for en måned siden har og vært med på å øke interessen min for relasjonen mellom barn og foreldre.

Alkoholmisbruket i Norge er mer utbredt enn mange tenker over. Min erfaring er at de fleste familier har ett eller annet medlem som misbruker alkohol, det kan være enten en gamleonkel, bestemor tante eller far.

1.1 Relevans for vernepleieren

Temaet er relevant i forhold til vernepleiestudiet på grunn av at vi skal kunne jobbe med mennesker i denne målgruppen. Når en leser denne problemstillingen kan det være lett å tenke at dette er relevant for de vernepleierne som for eksempel skal jobbe innenfor barnevernet, men det kan også være aktuelt innenfor skolen, rusinstitusjoner, kriminalomsorgen eller i arbeid med utviklingshemmede. Jeg tenker at det er stor sjanse for at vi kan komme til å jobbe med noen som har vært utsatt for en utrygg oppvekst på grunn av alkohol. Som miljøterapeuter er det viktig at vi har en bakgrunnskunnskap om dette, og at vi vet hva vi kan gjøre for å styrke brukerne våre mest mulig. Det er interessant å finne mer ut av hva jeg kan bidra med for å forebygge dette, og snu utviklingen i en positiv retning.

2.0 Tema og problemstilling

Problemstillingen min blir som følger:

Hvordan kan alkoholmisbruk hos foreldre påvirke barnas alkoholvaner i tenårene?

2.1 Avgrensning av tema

Hvilke konsekvenser som kan oppstå hos barn som er vokst opp i et hjem med alkoholmisbruk, er et vidt tema. Temaet kan blant annet omfatte psykisk helse, rus, vold eller relasjonsproblemer som for eksempel kan føre til økt sjanse for skilsmisse i voksenlivet. Det å vokse opp i et hjem uten stabile og trygge omgivelser kan gi en rekke ringvirkninger. Det vil ikke være mulig å skrive en bacheloroppgave med et så stort omfang. Derfor har jeg valgt å avgrense det i forhold til tenåringer og deres alkoholvaner, som følge av foreldres alkoholmisbruk. Her vil jeg særlig legge vekt på relasjonen mellom barn og foreldre, og finne ut i hvilken grad barna blir påvirket av foreldrenes alkoholmisbruk.

2.2 Begrepsavklaringer

2.2.1 Alkoholmisbruk

Det er langt fra gitt hva som gjør at visse former for forbruk av rusmidler kalles bruk og andre misbruk. Er det om stoffet er lovlig eller ikke, ruseffekten, hvor mye man bruker, eller negative konsekvenser for brukeren eller omgivelsene som er avgjørende? (SIRUS 2010)

Min oppfatning er at det kan kalles et alkoholmisbruk når vedkomne ikke har kontroll over inntaket selv.

Hva som blir sett på som alkoholmisbruk har endret seg i takt med samfunnet. Det er akseptert å drikke mer og oftere nå en tidligere (SIRUS 2010).

2.2.2 Alkoholvaner i tenårene

Alkoholvaner innebærer debut, inntak, mengde og type drikke. Tenårene er alderen mellom 13 til 19 år.

«Det er i ungdomstiden en begynner å eksperimentere med rusmidler. Risikotaking og utforskning av grenser er erfaringer som skaper en ny opplevelse av egen identitet» (Bunkholdt 2003:215).

«Et viktig funn er at tidlig alkoholdebut ofte fører til større og mer problematisk alkoholforbruk resten av livet. De viktigste påvirkningskildene til tidlig debut er foreldres og jevnaldres holdninger til og faktisk bruk av alkohol» (Bunkholdt 2003:215).

2.2.3 Relasjon og påvirkning mellom barn og foreldre

Relasjoner er sosiale forhold og følelser som oppstår når barnet er i samspill med andre. Relasjoner oppstår som følge av at barn ser at andre utfører noe, og får respons fra andre (Bunkholdt 2003:262).

En viktig del av utviklingen hos barn er å etterligne voksne, spesielt foreldrene, som er viktige rollemodeller. Det kan for eksempel være å ape etter håndlag og interesser. Denne atferden blir gjerne lagt merke til, og oppmuntret av andre, noe som forsterker til gjentakelse (Bunkholdt 2003:47).

Jeg tenker at relasjonen mellom barn og foreldre er vesentlig for hvordan barnet blir som ungdom og voksen. Jeg mener at barn blir påvirket av omgivelsene helt i fra svangerskapet av, og at det er viktig med en trygg og god start på livet for å legge et godt grunnlag for voksenlivet. Det er viktig at foreldre er gode rollemodeller og at de skaper trygge omgivelser for barna.

Alle barn har et innebygd biologisk behov for tilhørighet. Slik et spedbarn instinktivt og refleksartig søker mors bryst, slik søker barnet bekræftelse på seg selv og sin eksistens og betydning. Relasjonen og båndet mellom omsorgspersonene og barnet kalles tilknytning. Det er en toveis relasjon, der barnet knytter seg til

omsorgspersonene og omsorgspersonene knytter seg til barnet. Begge har normalt positivt utbytte av relasjonen. Denne tilknytningen får kvalitet ut i fra empatien og evne til metallisering fra den voksne, i interaksjon mellom barn og voksne i omgivelsenes setting. Kvaliteten på den voksnes evne til å speile barnets signaler, projeksjoner og atferd avgjør barnets valg av strategier i sine relasjoner (Fardal 2013).

Bunkholdt (2003:64f) understreker også at dette stemmer når hun forklarer hvor viktig de første barneårene er. De er viktig for utvikling og tilpassing resten av livet. Dette gjelder særlig for psykologiske kjennetegn, både av intellektuell og av følelsesmessig art.

Kvaliteten av hjemmet har en stor betydning for barnets sosialisering, støtte og stimulering. Barnets sosiale og kulturelle landskap mye for både de rent menneskelige egenskapene og den mer kulturspesifikke kompetansen som barn og unge trenger. Det å oppleve seg elsket og sosialt verdsatt er fundamentalt for helse, mestring og velvære livet ut (Bø 2000:192).

Barn utvikler en opplevelse av tillit eller mistillit til omverdenen avhengig av om dets grunnleggende behov blir ivaretatt. Barn som utsettes for omsorgssvikt vil etter hvert utvikle et negativt bilde både av verden og av seg selv (Skaalvik og Kvello 1998:321).

Det er viktig at foreldre er med på å gi barna forutsigbarhet i hverdagen. Det kan tenkes at barn som vokser opp i hjem hvor foreldre misbruker alkohol ikke får den forutsigbarheten de trenger. At barn ikke vet hvor de har foreldrene, kan skape en voldsom utrygghet. Forutsigbarhet handler om en opplevelse av trygghet og stabilitet (Bø 2000:80).

2.3 Min forforståelse

«Vi bruker vår forforståelse når vi tolker en situasjon eller hendelse. Slik får vi en ny forforståelse, som vi igjen bruker i nye situasjoner» (Brodkorb m.fl 2009:33)

Vi har ulik forforståelse, alt er avhengig av hva den enkelte har opplevd, sosial og kulturell bakgrunn og erfaring fra studie og arbeidspraksis. Vår forforståelse er ofte selvsagt og automatisk, og det er ofte noe vi ikke reflekterer over (Brodkorb m.fl 2009:33).

I forhold til tema i bacheloroppgaven har jeg en forforståelse, jeg er ute etter å se om den kan stemme eller ikke.

En del av min forforståelse er at tenåringer som har vokst opp i et hjem hvor en eller begge av foreldrene misbruker alkohol, ofte enten avstår fra alkohol eller drikker mer enn normalen.

Klefbeck og Ogden (2003) sier at dersom barn utsettes for risiko øker sannsynligheten for at barna ledes inn i avvikende utviklingsbaner, eller havner i problemer med negativt utfall. Utfallet kan blant annet dreie seg om rusmisbruk og svekket mental helse. Det kan oppstå en kjedereaksjon med negative hendelser som igjen vil forsterke avviket (Klefbeck og Ogden 2003:27f).

Jeg tenker at barn og unge som er utsatt for foreldre med alkoholmisbruk ofte kan betegnes som risikobarn, da disse barna kan være ekstra utsatt for omsorgssvikt og utrygge rammer. Med rett hjelp tenker jeg de unge kan komme seg gjennom hverdagen med redusert grad av problemer.

«risikoutsatte barn befinner seg i en marginal situasjon, selv om denne kan endre seg som en følge av naturlige hendelser eller profesjonell innsats» (Klefbeck og Ogden 2003:27).

Disse teoriene som er basert på tidligere forskning, underbygger min forforståelse, likevel trenger ikke det å bety at forforståelsen var rett. Senere i oppgaven skal jeg finne mer teori som belyser disse tankene, og få økt forståelse for om dette stemmer med virkeligheten.

Jeg ønsker å fokusere på tenåringer på grunn av at det ofte er i tenårene folk begynner å drikke, og her kan vi komme inn på et tidlig stadium. Dersom vi kommer inn på et tidlig stadium tenker jeg at det er større sjanse for å unngå at kontrollerte alkoholvaner går over til å bli misbruk.

Tenårene tenker jeg er en fase i livet hvor det hører med og «sprengte grenser», derfor skal en ikke alltid tenke det verste om en ungdom blir «stupfull» en kveld, eller blir tatt for

butikktyveri en gang. Slike episoder kan vekke bekymring, men det trenger ikke likevel å bety at disse ungdommene kommer til å fortsette denne utviklingen.

Her sier Klefbeck og Ogden (2003:28) noe om at tilfeller som testing av rusmidler og eksperimentering av det som er forbudt, ikke nødvendigvis betyr at ungdommene er risikoutsatt på lengre sikt.

En annen del av forforståelsen er at mange ungdommer kunne fått hjelp på et tidligere stadium. Med dette mener jeg at alle som jobber med barn må være oppmerksom på tidlige tegn på at barna ikke vokser opp i trygge omgivelser. En lærer kan for eksempel legge merke til om samme barnet ikke har med seg matpakke gjentatte ganger, ikke har med seg dress på vinteren, eller om barnet ofte bruker stygge ord og oppfører seg eldre enn det det er, eller at barnet er svært stille og avvisende. Det kan være mange ulike tegn som tyder på at noe er galt, det gjelder å plukke opp disse tegnene og tørre å stille spørsmål.

Risikoutsatte barn kan ha vansker med å få innpass og å hevde seg på skolen, de innfrir ofte ikke de forventningene skolen har. De kan være ekstra utsatt for å ha et vanskelig temperament, funksjonshemminger eller helseproblemer (Klefbeck og Ogden 2003:28).

Slike tegn kan være mulig å observere, her tenker jeg det er viktig at de voksne tar ansvar og heller bryr seg en gang for mye. De må ha evne til å være observant på barnets væremåte og omgivelser.

Disse barna har økt sjanse for å bli utsatt for miljømessig risiko på grunn av foreldrenes vansker, en konfliktfylt familiesituasjon eller negative påvirkninger fra jevnaldrende (Klefbeck og Ogden 2003:28).

En del av forforståelsen min er at media fokuserer lite på de barna som ikke har en god oppvekst. Jeg tror det er mer vanlig enn mange tenker over at barn ikke har det noe godt hjemme. Det kan være at mange opplever dager hvor de ikke får dekket sine behov som barn, og at de har opplevelser som barn skal være foruten. Jeg synes det er lite fokus på disse barna i media, i forhold til hvor stort jeg tror problemet er. Det er for eksempel sjeldent det står noe i avisa om hvordan vi kan oppdage og hjelpe barn som har en problematisk oppvekst. Jeg tenker at det kun er svært alvorlige saker om barn som kommer

frem i media, slik som for eksempel «Kristoffersaken». Jeg tenker at det er viktig at media har et større fokus på å redde barna på et tidligere stadium, slik at vi alle kan få mer kunnskap om hvordan vi kan gripe inn og gjøre en forskjell. Alkoholmisbruk tror jeg som sakt er mer vanlig enn mange er klar over, og da ser jeg for meg at det er en del barn der ute som trenger at noen ser dem.

Ask Torvik og Rognmo (2011) sier noe om at disse barna har fått økt oppmerksomhet de siste årene, men om de mener i media eller på andre plan er jeg usikker på. Det kan også være politisk eller at de har fått større oppmerksomhet i studier og så videre.

Situasjonen til barn av rusmisbrukere har de siste årene fått økende oppmerksomhet. For å kunne hjelpe disse barna på mest hensiktsmessig måte er det nyttig å vite hvor mange barn det gjelder, og hvilken risiko som er knyttet til en slik livssituasjon. Det å forebygge problemer er både menneskelig viktig og økonomisk lønnsomt (Ask Torvik og Rognmo 2011).

3.0 Metode

Vi trenger ulike metoder når vi skal frembringe ny kunnskap eller etterprøve påstander med krav om å være sanne, gyldige eller holdbare (Dalland 2006:93).

I dette tilfellet handler metode om hvordan jeg har gått frem for å skaffe teori til problemstillingen. Det er flere ulike metoder jeg kan bruke for å oppnå dette, jeg har valgt først og fremst å bruke den vitenskapelige metoden hvor jeg henviser til litteratur i fra bøker, tidsskrift og forskningsartikler.

Jeg har valgt å foreta litteraturstudie som metode, det er på grunn av at jeg synes det er en fin måte å tilegne meg relevant kunnskap i forhold til problemstillingen. Litteraturstudie er en effektiv måte å skaffe kunnskap når jeg har den tidsbegrensningen som jeg har.

«En litteraturstudie innebærer at man systematisk søker, kritisk gransker og sammenfatter litteratur innenfor et emne eller et problemområde» (Forsberg og Wengström 2008:34).

Jeg har valgt å forholde meg både til norske og internasjonale studier, fordi det er et tema som er mye forsket på verden over. Når jeg bruker internasjonale studier, tenker jeg spesielt på den påvirkningen alkoholen har når barnet ser foreldrene drikke. Når det gjelder statistikker har jeg valgt å holde meg til norsk forskning, da dette kan være kulturavhengig og kan variere mye fra land til land. Jeg finner det mest interessant å finne ut av hvordan statistikken i Norge utarter seg.

Alkoholmisbruk er et tema som angår mange, de fleste kjenner eller vet om noen som misbruker alkohol. Det er mye forsket på, likevel er det lite forskning på hvordan foreldres alkoholvaner påvirker tenåringens. Jeg har funnet resultater som viser grovt hvor mange barn som trolig vokser opp i et hjem hvor en eller flere familiemedlemmer har problemer med alkohol. I tillegg har jeg funnet statistikk og resultater på norske tenåringers drikkevaner, men ikke noe direkte svar på sammenhengen.

Det finnes ulike perspektiver av problematikken, dette vil jeg komme nærmere tilbake til, og eksemplifisere under kildekritikk.

3.1 Litteratursøk

Jeg har brukt søketjenesten Bibsys, der får jeg blant annet opp relevante bøker og tidsskrifter. Jeg har brukt BIBSYS til å søke på ord som rus*, alkohol*, resiliens*, barn*, ung*, tenår*, omsorg*, psykodynamisk teori, sosial læringsteori, arv, miljø*, forskning* og forebygg*. Jeg har også søkt på nettet etter forskningsartikler, og har blant annet brukt SIRUS og KORUS.

Jeg vil at funnene skal være av nyere dato, særlig når det gjelder statistikk. Dette på grunn av at tallene kan endre seg gjennom noen år. Det har vært utfordrende å finne ny statistikk. Slik jeg har forstått det er den nyeste statistikken til Sirius, kun vært utført til 2008. Det kan tenkes at tallene har forandret seg enda mer siden 2008, selv om jeg ikke tror at det har vært noen dramatiske endringer. Slike statistikker og rapporter blir ikke utført ofte, kanskje det er på grunn av at det er vanskelig å beregne hvor mange som faktisk er berørt. Jeg ser for meg at det vil være store mørketall i slike undersøkelser.

Det har vært utført mye forskning på konsekvenser av å ha foreldre med slike problemer. Denne forskningen er imidlertid av varierende kvalitet, og det kan være vanskelig å fastslå i hvilken grad problemer blant barna faktisk skyldes foreldrenes problemer, og hvordan dette påvirker barna (Ask Torvik og Rognmo 2011).

Det Ask Torvik og Rognmo (2011) sier er at det er varierende kvalitet på forskning som har vært gjort angående dette temaet. Det underbygger det jeg mener om at dette er et utfordrende tema å få et entydig svar på og at vi må regne med noen mørketall.

Kildene i oppgaven må være relevante, pålitelige og valide.

Validitet viser til at en måle- eller observasjonsmetode skal måle det den gir seg ut for å måle. Det betyr at vi må være rimelig sikre på at de konklusjonene vi trekker av resultatene av en undersøkelse, er gyldige «i virkeligheten» og ikke bare viser til et tilfeldig resultat i et laboratorium eller en annen lite realistisk situasjon (Bunkholdt 2003:24).

Jeg har brukt både primærkilder og sekundærkilder. Eksempel på primærkilder er Sirius, sekundærkilder kan være bøker som er basert på annen litteratur og forskning. Jeg synes det gir mer utfyllende funn, og det er lettere å finne svar på det jeg leter etter. I bøkene kan det ofte stå mer omfattende om et tema hvor forfatteren har brukt flere andre bøker, og samlet kunnskapen. Når kunnskapen om et tema er samlet på ett sted, slik som det er i sekundærkildene, vil jeg spare en del jobb. Her kan jeg lettere finne det jeg er ute etter, på grunn av at noen andre har samlet funn på forhånd, slik at jeg for eksempel slipper å finne frem hver enkelt rapport. Sekundærkildene kan være preget av forfatteren og dens synsvinkel og forforståelse, og det er derfor mulig at litteraturen er tolket i en retning, eller delvis omskrevet. I primærkildene derimot, får jeg et konkret svar på det jeg er ute etter, uten at noen kan ha fortolket det som står på forhånd. Det har vært umulig å finne nokk funn til å gi et entydig svar på problemstillingen. Jeg har brukt artikler, rapporter og statistikker som; «Young people, alcohol and influences», «Unge og alkohol», «Hva er misbruk og avhengighet?», «Nære pårørende av alkoholmisbrukere», «Drukket, alder første gang, fordelt på drikkesort, Norge» og «Ungdom og rusmidler».

3.2 Kildekritikk

Kildekritikk betyr å vurdere å karakterisere den litteraturen som er benyttet, samt andre kilder. Hensikten er at leseren skal få ta del i de refleksjonene som ble gjort under oppgaven, og hvilken relevans litteraturen har for å belyse problemstillingen. Kritikken må hele tiden ses i lys av hva kildene skal belyse (Dalland 2004:68f).

En del av kildekritikken vil være å påpeke feilkilder. I denne oppgaven kan feilkilder være ulike ståsteder og synsvinkler. Sirius er for eksempel opptatt av å finne ut hvilke negative konsekvenser alkoholen medfører, og derfor er undersøkelsene preget av det. Media kan ofte ha en mer positiv synsvinkel, de kan for eksempel skrive om hvor sunt det er med et glass vin for dagen. Ulike synsvinkler påvirker hva som vektlegges og hvilke resultater som kommer frem. Min egen forforståelse kan også være en feilkilde. Jeg har forforståelse om at tenåringerne hvor en eller begge av foreldrene misbruker alkohol, enten begynner å drikke mer eller mindre, og tidligere eller seinere enn andre ungdommer. Dette vil påvirke

mine valg av kilder, og hva jeg er ute etter å finne. Jeg er ute etter å se om forforståelsen stemmer.

Jeg hadde håpet å finne litteraturfunn som ga et bedre svar på problemstillingen. Det har vært vanskelig å finne forskning som svarer konkret på hva som fører til og økt eller begrenset alkoholforbruk hos de som har vokst opp med det, og hvor mange dette gjelder. Undersøkelsene innebærer i tillegg store mørketall. Mørketallene skyldes blant annet at det foregår mye i flere hjem som vi ikke vet om. Det er ikke alle som er klare til å snakke om alkoholproblem i familien, eller å stå frem med at de selv har et alkoholproblem. I slike undersøkelser vil det uansett bli en del mennesker som kunne delta som ikke deltar, derfor kan det tenkes at antallet er høyere enn det som kommer frem. Det aksepteres å drikke alkohol, det er også en del av det kulturelle livet her i Norge, likevel har jeg inntrykk av at det er svært tabu med en gang det er snakk om alkoholisme.

I arbeid med denne oppgaven har jeg en del inklusjonskriterier. Et av inklusjonskriteriene er at kildene skal være pålitelige, med det mener jeg for eksempel de undersøkelsene som er gjort av Sirius. Sirius er statens institutt for rusmiddelforskning, her er det seriøse undersøkelser som blir gjort, det er profesjonelle mennesker som skriver ned funnene. Hvem som helst kan ikke gå inn å redigere det som står, slik som på wikipedia og andre nettsteder. Undersøkelsene er utført på så mange at det ikke er snakk om tilfeldige resultater. Andre inklusjonskriterier er at litteraturen skal omhandle problemstillingen.

4.0 Teori og funn

Her vil jeg presentere de teoriene jeg har funnet som er relevant for problemstillingen, samt resultater fra undersøkelser og sammenhengen mellom foreldre og barn.

Jeg har ikke funnet noe konkret forskning som viser direkte sammenheng mellom tenårings alkoholvaner og foreldres alkoholmisbruk. Likevel har jeg funnet en del om foreldres påvirkningskraft på ungdommers alkoholvaner og alkoholdebut. Jeg har også funnet ut hvor mange barn, grovt beregnet, som vokser opp i hjem hvor en eller flere familiemedlemmer misbruker alkohol, samt norske tenårings drikkevaner.

4.1 Barn og tenårings kontakt med alkohol

4.1.1 Hvor mange barn vokser opp i hjem hvor en eller begge av foreldrene misbruker alkohol?

Sirus har gjennomført en rapport om hvor mange barn som har vokst opp i et hjem hvor et av familiemedlemmene har misbrukt alkohol. Beregningene i rapporten er gjort på grunnlag av en intervjuundersøkelse blant vel 2000 voksne og en spørreskjemaundersøkelse blant vel 20 000 ungdommer. Det er første gang det er gjort beregninger i Norge av hvor mange nære pårørende det er til alkoholmisbrukere (Sirus 2009).

Tallene som kom frem i undersøkelsen hadde ikke noe konkret svar på hvor mange unge som har vokst opp med foreldre som har, eller har hatt et alkoholmisbruk i barnas oppvekst.

Mellom 50 000 og 150 000 barn bor sammen med personer med et risikofylt alkoholkonsum i Norge. Mer enn 130 000 har i løpet av livet opplevd ulike negative konsekvenser av foreldres alkoholproblemer. Da det ikke er noen tydelige skiller mellom alkoholmisbrukere og andre alkoholbrukere, ville det være misvisende å lage et enkelt anslag over antall barn som berøres (Sirus 2009).

4.1.2 Hvilke alkoholvaner har norske tenåringer?

Nordmenn og folk i Norden generelt, er kjent for å ha et stort inntak når de først drikker, likevel er det mye som tyder på at alkoholkonsumet har blitt mindre blant ungdommen de siste årene.

Ungdommers alkoholforbruk steg kraftig på slutten av 1990-tallet, men har blitt redusert siden. Likevel drikker ungdom i dag mer enn foreldrene deres gjorde da de var like gamle. Ungdom i aldersgruppen 15–20 år drakk i 2008 i gjennomsnitt 4,23 liter ren alkohol i året. Ungdom i alderen 15–16 år drakk i samme periode i gjennomsnitt 2 liter ren alkohol i året – en tredjedel mindre enn i 2003. Det er også viktig å understreke at mange i denne aldersgruppen enda ikke har begynt å drikke alkohol. Fire av ti 15–16-åring har ikke drukket alkohol enda (Sirus 2009).

Under er det en tabell fra Sirus (2008), som viser når ungdom i Norge har debutert med alkohol fra 1994 til 2008, fordelt på drikkesort. Tallene er fordelt på årstall og alder for debut (år og måneder).

År	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04	05	06	07	08
Drikke- sort															
Øl	14.7	14.8	14.8	14.8	14.8	14.6	14.6	14.6	14.5	14.5	14.4	14.6	14.7	14.8	15.0
Vin	15.1	15.1	15.2	15.2	15.3	15.1	15.1	15.1	15.1	15.1	15.0	15.3	15.2	15.3	15.6
Brenne- vin	15.3	15.3	15.4	15.2	15.3	15.1	15.1	15.1	15.0	15.0	15.0	15.2	15.2	15.3	15.5

Rundt 2000-tallet var debutalderen for alkohol på ca. 14,5 år, de siste årene har den steget. I 2010 var gjennomsnittsalderen for ungdommers alkoholdebut 15 år (Sirus 2009).

Færre ungdommer har vært beruset nå en tidligere. I en undersøkelse som Norstat har utført for Helsedirektoratet i 2012, oppgir 58 prosent av de ungdommene som har drukket alkohol, at de noen gang har drukket så mye at de ble fulle. I 2006 svarte 76 prosent det samme (settegrenser 2012)

Selv om alkoholkonsumet har gått ned hos norske tenåringer, blir det, som tidligere nevnt, drukket mer i dag enn da foreldregenerasjonen var ung. En av flere forklaringer kan være at økonomien har blitt bedre. Det er ikke utenkelig at dette kan ha konsekvenser for når tenåringene debutterer med alkohol, og hvor mye de drikker.

Alkohol blir ofte sett på som et akseptert rusmiddel. I ulike sosiale sammenhenger er det nesten forventet at voksne skal drikke alkohol. Når tenåringer drikker alkohol kan dette derfor betraktes som at de lærer seg en voksen væremåte, og dermed også kulturelle verdier (Fauske og Øia 2010:249).

Videre skriver Fauske og Øia (2010:250) at alkohol i tenårene er langt fra uskyldig. Drikking i tenårene er en del av et mer omfattende problemkompleks og inngår i et atferdsmønster som kjennetegnes ved mistilpassing, marginalisering og unge på drift. Selv om samfunnet har et liberalt og aksepterende forhold til bruk av alkohol, er det ikke allment sosialt akseptert at ungdom midt i tenårene drikker seg åpenlyst fulle eller oppfører seg utagerende i beruset tilstand.

Det er ikke bare ulemper med å drikke alkohol. Tenåringer som drikker alkohol har mange venner, og et aktivt sosialt liv. De har derimot et mer problematisk forhold til foreldrene og skolen (Fauske og Øia 2010:250). Dette gjelder selvsagt ikke alle, men i følge Fauske og Øia er det et flertall dette stemmer for.

4.2 I hvilken grad har tenåringene sitt alkoholforbruk blitt påvirket av foreldrene, og deres forbruk?

Et viktig forebyggende tiltak for å unngå overdreven alkoholbruk, er at foreldre har en god og tillitsfull relasjon med barna sine.

Noe som kommer frem i flere studier er at foreldrene har en stor innvirkning på barnas valg, også når det kommer til bruk av alkohol. Foreldrene påvirker barnas drikkevaner gjennom de grensene de setter, og gjennom hvordan de opptrer som rollemodeller. Denne påvirkningen er sterkere enn de fleste er klar over (settegrenser 2012).

En undersøkelse fra Midt-Norge kompetansesenter for rusfaget (2004) viser at det er en klar sammenheng mellom foreldres holdninger og ungdommens alkoholforbruk. Blant unge som sa at foreldrene mislikte at de drakk, hadde under 10 prosent ofte vært fulle. Blant ungdom som oppga at foreldrene ikke brydde seg eller godtok at de drakk, var over 50 prosent ofte fulle (mer enn ti ganger siste år) (settegrenser 2012).

Det er ikke bare det foreldrene sier som betyr noe, ungdom ser like mye på hva de voksne gjør. En undersøkelse fra NOVA (2003) viser at ungdom som har sett sine foreldre beruset, drikker mer enn andre ungdommer. Nesten halvparten av de unge som har sett sine foreldre beruset noen ganger i året eller oftere, har selv vært beruset 10 ganger eller mer det siste året. Blant ungdom som ikke har sett sine foreldre beruset, har bare én av syv vært beruset like ofte (settegrenser 2012).

Her finner jeg lignende resultater i britisk forskning.

Young people are more likely to drink, to drink frequently and to drink to excess if they receive less supervision from a parent, or other close adult or are exposed to a close family member, especially a parent, drinking or getting drunk (Bremner 2011).

Bremner (2011) sier her at unge har lettere for å drikke, og å drikke mer alkohol dersom foreldrene ikke har tilsyn til dem, eller at foreldrene er beruset foran dem.

“While friends play a critical role, family has a strong direct and indirect influence. The parent or guardian has a particularly strong influence on their child’s behaviour”
(Bremner 2011).

Det betyr at vennene har en sterk innflytelse på ungdommens atferd, men at foreldrenes innflytelse er enda sterkere, både direkte og indirekte.

Family drinking habits, particularly perceptions of drunkenness and frequency of drinking among family members, were very important. Young people who have witnessed any level of family drinking and drunkenness have a greater likelihood of drinking than those who have not witnessed such behaviour (Bremner 2011).

I den britiske studien kom det frem at familiens alkoholvaner var avgjørende. Ungdom som har vært vitne til noen som helst grad av drikking hos foreldre eller andre familiemedlemmer, har større sannsynlighet for å begynne å drikke alkohol selv.

Family drunkenness is a very strong influence, particularly if it is parents who have been drunk. The odds of a young person getting drunk multiple times is twice as great if they have seen their parents drunk, even if only a few times, as those who have never seen their parents drunk (Bremner 2011).

Drikking innad i familien har en sterk innflytelse på ungdommen, dette gjelder spesielt dersom det er foreldrene som drikker. Sjansen for at ungdommen drikker flere ganger er dobbelt så stor som hos de som aldri har sett foreldrene beruset, i følge Bremner (2011).

Family influence: Parents strongly influence young people's alcohol-related behaviour through supervision and monitoring, as well as playing a role in modelling this behaviour. Being with a parent suggests an element of supervision and monitoring, which can reduce the likelihood of drinking, frequent drinking, and higher levels of alcohol consumption or drunkenness. Witnessing family members drinking and perceptions of drunkenness among family members in the home can make this kind of drinking appear normal (Bremner 2011).

Her sier Bremner (2011) noe om hvor viktig det er at foreldrene er gode rollemodeller for barna, og hvor viktig det er at de voksne har tilsyn og oversikt over hva ungdommen gjør. Hun nevner også at dersom de unge ser foreldrene eller andre familiemedlemmer drikke hjemme, kan ungdommene få et inntrykk av at dette er normalt.

Barn og unge tolker omverdenen ut i fra de erfaringene de har fått hjemme. Disse erfaringene vil være utgangspunktet de har når de skal tilnærme seg omverdenen (Skaalvik og Kvello 1998:321).

Hvordan foreldrene påvirker barna kan deles opp i to, russespesifikk og teoretisk forklaring. Den russespesifikke forklaringen tar utgangspunkt i foreldrenes rusmiddelbruk. Den teoretiske forklaringen tar utgangspunkt i sosial læringsteori, det vil jeg komme tilbake til (Fauske og Øie 2010:161f).

For hver rusmiddelmissbruker blir i gjennomsnitt minst tre personer innen nær familie direkte berørt av vedkommendes atferd og livsførsel. Svært mange barn sliter på grunn av foreldres alkoholproblemer. Først de siste 10 – 20 år er man blitt mer bevisst familiemedlemmenes situasjon og hvilke følgetilstander slike langvarige og store presssituasjoner kan forårsake (Nordlie 2003).

Videre forteller Nordlie noe om hva barn av rusmisbrukere ofte opplever:

- Brutte løfter.
- Uforutsigbarhet – handlingsmønster og stemning i hjemmet er avhengig av alkoholmissbrukerens dagsform.
- Betydelig skamfølelse, spesielt overfor venner.
- Vold, trusler om vold eller verbal trakassering mot barnet eller andre i familien.
- Overtakelse av ansvar og oppgaver i hjemmet som overskrider det barnet bør ivareta.
- Isolasjon og taushet, både innen familien og utad.
- Lojalitetsforvirring – hvem skal de holde med?
- Frykt for tap av foreldre ved død, skilsmisse, lange sykehusopphold osv.
- Store og usagte forventninger om å ta hensyn til foreldrenes dagsform (Nordlie 2003)

Ungdommer som har vokst opp i alkoholbelastede familier, har ofte relasjonelle problemer. Identitetskonflikter, lav selvfølelse, vansker med å sette ord på følelser, undertrykking av glede og sorg, avmakt overfor omgivelsene og overdreven forståelse overfor andre er vanlige konsekvenser. Skyld- og skamfølelse er belastende over år. Noen får etter hvert psykiske forstyrrelser som apati, depresjonsperioder og angstproblemer. Suicidaltanker og -forsøk samt spiseforstyrrelser forekommer blant tenåringer og voksne barn (Nordlie 2003).

Det er kjent at belastninger innen rusfamilier gir store, langvarige utslag, som forskjelligartet psykisk ubalanse, atferdsendring, symptomer fra det vegetative

nervesystem og det hormonelle system. Symptomene er avhengig av situasjonenes varighet, kontinuitet og hyppighet, samt av hjelp og avlastning. Av betydning er også alder, arv og personlige evner til å finne løsninger. Barn er særlig utsatt. Reaksjonsmønstre fra det sympatiske nervesystem kan være genetisk betinget. Innen visse familierelasjoner spiller tillærte reaksjonsmønstre stor rolle (Nordlie 2003).

Det kan godt tenkes at slike personlige problemer fører til et negativt alkoholkonsum i tenårene. Det kan for eksempel hende at disse ungdommene gir raskere etter for gruppepress på grunn av et ønske av tilhørighet.

4.3 Barns utvikling og sårbarhet i relasjon med foreldre

4.3.1 Sosial læringsteori

«Sosial læringsteori – forskningstradisjon hvor en undersøker ulike læringsformers betydning for den sosiale utviklingen» (Gulbrandsen 2006:324).

I sosial læringsteori er lite opptatt av kontinuitet og understreker at mennesket har større muligheter for stadig å forandre seg i takt med de forsterkningene de får. Det går blant annet ut på at barn lærer ut i fra måten de får dekket ulike behov på. Det generelle utgangspunktet er at barn og miljø er i samspill med hverandre helt i fra fødselen av. Gjennom måten andre reagerer på barnets atferd lærer barnet sammenhengen mellom egne utspill og konsekvensene av dem. Behagelige konsekvenser gir en positiv forsterkning, noe som fører til at atferden gjentas (Bunkholdt 2003:83).

Sosial læringsteori har altså et perspektiv som viser at de har tillit til at mennesket kan forandre seg underveis, med de rette forsterkningene. Her er det ikke bare de første leveårene som er avgjørende, men også nåtiden.

Slik jeg ser det, mener man i følge sosial læringsteori at de første leveårene ikke nødvendigvis er viktigst. I forhold til problemstillingen vil det si at dersom foreldrene misbruker alkohol i nærheten av barnet i starten av livet, trenger ikke dette å ha noe stor betydning, så lenge barnet får de forsterkningene det trenger senere i oppveksten. Det er ikke nødvendigvis snakk om de første leveårene heller, det kan også gjelde hele oppveksten. Eksempelvis dersom en gutt har vokst opp med en mor som drikker seg full i

hans nærvær, dette opplever han ofte, helt til han flytter ut som søttenåring. Når han flytter ut, havner han i et godt miljø, med venner som har et moderat forhold til alkohol. De forsterkningene han får i det nye miljøet, kan føre til at han unngår å få et negativt alkoholkonsum.

4.3.2 Psykodynamisk teori

I følge psykodynamisk teori blir det som nedlegges av tidlige kjennetegn, ofte, men ikke alltid, sider ved oss resten av livet. Det har blitt utført longitudinelle undersøkelser for å få frem om det er den psykodynamiske teorien eller den sosiale læringsteorien som stemmer mest. Undersøkelsen foregikk med en gruppe mennesker som undersøkes for de samme forholdene over lange perioder i livet sitt. Slike undersøkelser bekrefter at det finnes kontinuitet. Det vil si at den psykodynamiske teorien har størst rot i virkeligheten. I følge den psykodynamiske teorien henger altså enkelte kjennetegn igjen ved et menneske store deler av livet, dette gjelder helt i fra tidlige barneår. Det betyr ikke dermed at mennesker ikke har mulighet for å skape forandring med hjelp av forsterkninger underveis (Bunkholdt 2003:91).

Barndommens virkelighet oppleves og føles forskjellig av hvert enkelt barn, og bearbeides videre i fantasier og drømmer gjennom hele livet. Oftest viser det seg at problemene en får som voksen, har sammenheng med både uheldige forhold i barndomshjemmet, og noe i den aktuelle livssituasjon som ripper opp i gamle sår (Holbek 2003).

Både Bunkholdt (2003) og Holbek (2003) sier noe om at det er en tydelig sammenheng mellom hva som skjer i barneårene og hvordan vi blir som voksne. Slik jeg tolker det kan et barn ser en av foreldrene beruset, i følge den psykodynamiske teorien sitte igjen, og være avgjørende for barnets valg i tenårene.

4.3.3 Resiliens

Resiliens finner vi hos barn som har klart seg bedre en forventet, ut i fra de forutsetningene de har. Disse barna blir ofte kalt «løvetannbarn».

«Resiliens dreier seg om barns motstandskraft mot å utvikle psykiske problemer. Det kommer til syne hos barn som viser effektiv og vellykket tilpassing tross kriser og truende omgivelser» (Helmen Borge 2010:12).

For å illustrere resiliens kan vi tenke oss at de ulike reaksjonsmåtene strekker seg fra en positiv til en negativ pol. Noen barn klarer seg bra og befinner seg dermed i nærheten av den positive polen på dette kontinuumet. Da kan vi snakke om en god utvikling hos risikobarn, noe i nærheten av resiliens. Andre reagerer med avvik og befinner seg dermed nærmere den negative polen. Da kan vi snakke om en problemfylt utvikling. Resiliens er altså den positive polen i barns reaksjoner på stress og elendighet (Helmen Borge 2010:12).

Hva som fører til at noen barn skaper en resiliens, mens noen ikke gjør det er vanskelig å forklare. Det vil være individuelt, ut i fra hver enkelt person og hvert enkelt tilfelle. Et eksempel på hva som kan skape resiliens hos barn, er når et barn som blir utsatt for grov omsorgssvikt hjemme har en trygg voksen som bor ved siden av, og som barnet kan komme til når det ikke føler seg trygg hjemme.

En finsk psykiater ved navn Ben Furman støtter denne tanken. Ved hjelp av annonser i avisen kom han i kontakt med mennesker som har hatt en ulykkelig barndom, men som i dag lever et trygt og godt voksenliv. Poenget med undersøkelsen var å finne ut hva som hjalp dem til å mestre vanskelighetene. Han fikk kontakt med flere hundre mennesker. Han fant blant annet ut at det hadde vært svært betydningsfullt å ha minst ett godt menneske som lyttet, og som viste om det vanskelige og vonde. Denne personen kunne være en slektning, lærer eller nabo (Bø 2000:81).

Når det kommer til stress eller risiko, har alle barn sine særegne måter å reagere på. Et eksempel på slik stress eller risiko kan være å se foreldrene beruset. Sett ut i fra forforståelsen som ble nevnt tidligere, kan barn med resiliens bli de som tar avstand fra, eller drikker lite alkohol i tenårene.

Et barn som er resilient kan unngå å få et problematisk forhold til alkohol i tenårene. Dette tenker jeg er på grunn av det har en motstandskraft som er så sterk at det ikke lar seg påvirke negativt av foreldres alkoholmisbruk.

4.3.4 Arv og miljø

Ved arv mener vi det genetiske materialet fra en generasjon til en annen. Miljøet er alt utenfor individet, som stimulerer, hemmer eller modifiserer arveanleggene (Bø 2000:39).

Min oppfatning er at det er en kombinasjon mellom arv og miljø som skaper personligheten hos hver enkelt, selv om jeg tror det er miljøet som påvirker oss mest. Bunkholdt (2003) understreker dette;

Tidligere spurte en ofte om hva som spiller størst rolle for utvikling av et bestemt kjennetegn, *enten arv eller miljø*. I dag snakker vi heller om *både arv og miljø*, og om at det er et samspill mellom arvelige forhold og miljømessig påvirkning og læring som sikrer utviklingen av de fleste kjennetegn hos mennesker (Bunkholdt 2003:44).

5.0 Drøfting

5.1 Resultat opp i mot problemstillingen

Problemstillingen omhandler foreldres alkoholmisbruk, det innebærer ikke det å ta seg en boks med øl eller et glass vin på kvelden. Her tenker jeg mer på når foreldrene ikke har kontroll over alkoholinntaket, eller at de er synlig beruset overfor barna. I følge de teoretiske funnene kan vi se at dersom foreldre har et åpenlyst forhold til alkohol, til og med bare en boks med øl eller ett glass med vin, vil barna debutere tidligere med alkohol. Det trenger ikke bety at ungdommen får et stort inntak av den grunn, bare at ungdommen begynner tidligere. Jeg tenker at det kan være på grunn av at ungdommen ser det som normalt og akseptert å drikke alkohol. Det kan være at dette er en del av kulturen i det miljøet barnet vokser opp i, noe som ikke nødvendigvis trenger å være negativt. Selv om et åpenlyst forhold til alkohol ikke nødvendigvis fører til et større inntak hos barna, viser undersøkelser at lite grensesetting kan føre til større inntak. Jeg tror at foreldre som selv misbruker alkohol ofte kan ha uklare grenser for barna sine, om det stemmer er ikke sikkert.

Dersom foreldrene er synlig beruset overfor barna, vil påvirkningen være mer negativ. I følge min forforståelse er disse tenåringene mer utsatt for og enten utvikle et negativt forhold til alkohol, i verste fall et alkoholmisbruk de ikke kan kontrollere. Denne forforståelsen har jeg verken fått avkrefte eller bekreftet i løpet av mine teoretiske funn. Jeg velger fortsatt å tro at dette stemmer. Jeg mener ikke at dersom noen vokser opp med foreldre som er alkoholmisbrukere, vil tenåringen automatisk få de samme vanene, men at de er mer utsatt enn de som ikke har foreldre som misbruker alkohol.

Jeg har ikke funnet et konkret svar på hvordan tenåringens alkoholvaner blir påvirket av foreldres alkoholmisbruk. Det er veldig individuelt hvordan hver ungdom har opplevd det å ha foreldre som misbruker alkohol. Det er også svært forskjellig i hvilken grad misbruket er og konsekvensene av misbruket. Det er for eksempel forskjell på hvordan familien og relasjonen mellom barn og foreldre blir påvirket i ulike familier, og hvordan foreldrene oppfører seg i beruset tilstand og hvor ofte det skjer. At det er så forskjellig fra familie til familie gjør at det er vanskelig å forske på dette emnet, og dermed blir det vanskelig for meg å få et konkret svar på problemstillingen. Det jeg derimot har funnet ut er at

tenåringer som har foreldre som drikker fremfor barna, uansett mengde av alkohol, debuterer tidligere med alkohol.

Jeg fant en sammenheng mellom det at foreldres alkoholvaner og grensesetting påvirket barna til å begynne tidligere å drikke, og til å drikke mer. Jeg fikk der i mot ikke noe svar på den delen av forforståelsen min som sa at noen av barna som vokser opp med foreldre som misbruker alkohol, drikker mindre eller tar helt avstand fra alkohol.

Det er altså gitt en del indikasjoner på at tenåringer som har vokst opp i et hjem hvor en eller begge av foreldrene misbruker alkohol, begynner å drikke tidligere og har et større inntak. Jeg har ikke fått noe klart og tydelig «fasitsvar» på at det stemmer eller hvorfor det er slik, er det tilfeldig at jeg har den forforståelsen og at undersøkelsene viser at det trolig er en sammenheng?

5.2 Hvordan formes barn og unge av omsorgssvikt, og hva har trygge omgivelser å si for barnas utvikling?

Barn som vokser opp i hjem hvor en eller begge av foreldrene misbruker alkohol vil trolig få en rekke negative konsekvenser. Det kan være konsekvenser som dårlig mental helse og rusproblemer, som følge av omsorgssvikt i ulik grad.

«Begrepet omsorgssvikt innebærer at foreldre eller de som har omsorgen for barnet påfører det fysiske eller psykiske skader eller forsømmer det så alvorlig at barnets fysiske og psykiske helse og utvikling er i alvorlig fare» (Skaalvik og Kvello 1998:306).

Det er mange former for omsorgssvikt, jeg tenker at psykisk omsorgssvikt kanskje er det mest normale hos barn som har foreldre som misbruker alkohol. Psykisk omsorgssvikt er en kronisk holdning eller handling hos foreldre som er ødeleggende for, eller forhindrer utviklingen av et positivt selvbylde hos barnet (Skaalvik og Kvello 1998:309).

Siden skadene ikke er fysisk synlig kan det være vanskelig å oppdage at et barn utsettes for psykisk omsorgssvikt.

Ved omsorgssvikt kan barnet i noen tilfeller oppleve seg selv som et «dårlig menneske» som ikke fortjener kjærlighet og omsorg. Det forventer å bli avvist. Barnet kan selv avvise eller bruke kreftene sine på å utløse sinne hos den voksne, i stedet for å gå og vente på å bli avvist, mange opplever at ventingen er verst (Skaalvik og Kvello 1998:307). Barn som utsettes for omsorgssvikt, særlig psykisk, kan risikere å bli avvist eller latterliggjort. Dersom barna kun får negativ bekreftelse tenker jeg at dette kan bli en del av identiteten deres, ved at de oppfatter seg selv på en negativ måte.

Mennesker har en lang barndom, sammenlignet med andre pattedyr. Det er gjennom den langvarige avhengighet av våre foreldre kan vi som barn lære kunnskaper, ferdigheter og sosiale roller som er forutsetninger for å klare oss senere i det samfunn vi vokser opp i. Men den langvarige avhengigheten gjør oss også sårbare og påvirkelige av hvordan mor og far er (Holbek 2003).

Å se foreldrene beruset kan skape utrygghet hos barn. De som skal være stabile og trygge omsorgspersoner endrer seg, og barna vet ikke hvor de har dem, eller hvordan de skal kommunisere med dem, dette kan føre til at barna blir redde. Barn som vokser opp med rusmisbrukere kan ha fått andre oppfatninger av hva det innebærer å lære kunnskaper, ferdigheter og sosiale roller, som nevnt over. Ved og for eksempel tro at det normalt å være full tre ganger i uka, kan det føles naturlig for barna og også få denne vanen som tenåring og voksen.

I tilfeller hvor barn utsettes for omsorgssvikt, tenker jeg at barna ofte ender opp med å ta de voksnes plass. Det blir barna som passer på de voksne i stedet for omvendt. Dette vil jeg si er et psykisk overgrep overfor barnet. Barnet får ikke være barn og må allerede ta ansvar som det bør være foruten.

Bø (2000:126) understreker dette når han skriver at flere barn som vokser opp med rusmisbrukende foreldre må ta på seg ekstra voksenansvar. Barna må da ofte ta ansvar for huslige gjøremål, samt en omsorgsrolle for foreldrene.

Barn som tar voksenansvar kan ende opp med å bli svært ansvarsfulle også senere i livet. I enkelte tilfeller tror jeg at denne ansvarligheten kan føre til at ungdommen blir avholds eller drikker svært lite alkohol som tenåring. For eksempel; jente (16) drar på fest med

venner på en fredag. Siden det er fredagskveld vet hun hva som foregår hjemme, og hun vet at lillesøsteren på 8 år er der. Jente (16) avstår fra alkohol fordi at hun vil hjem tidlig å se til at lillesøsteren har det bra, og hun vet at det er hun som må ta ansvaret for lillesøster i morgen.

Omsorgssvikt kan også føre til et svært negativt forhold til alkohol i tenårene. Det kan tenkes at tenåringen drikker mer for å døyve smerten og tanken på problemene hjemme. Kanskje tenåringene har et dårlig selvbilde og drikker fordi at det ikke de tror at ingen forventer noe av de uansett. Kanskje det å få så lite tillit av andre, fører til at de får liten tillit til seg selv, og gir opp å forsøke å få til noe med livet sitt.

Ofte kan det være vanskelig å snakke om problemene hjemme, det kan være både på grunn av at det er noe en vil holde hemmelig eller at en ikke vet hvem en skal fortelle det til eller hvordan. Ofte ønsker de unge at familien deres skal virke normal utad, og anstrenger seg for å holde fasaden.

Alkoholmisbrukernes nærmeste familie blir ofte utsatt for stort og vedvarende press. Det kan være viktig å bevare fasaden, eller familiemedlemmene kan bli truet til ikke å fortelle om hva som skjer. For mange virker derfor livssituasjonen fullstendig låst. Dette gjelder alle kategorier pårørende, men verst er situasjonen for barna (Nordlie 2003).

Dersom en har mye som er vanskelig å snakke om, kan det kanskje være befriende å bli full og å ha en unnskyldning til å snakke ut. Da har de mulighet til å se an reaksjonen til den de prater med, og kan si at det ikke var sant dersom det blir feil mottatt.

5.3 Arv og miljø

Det blir ofte stilt spørsmål om hva som skaper og påvirker personligheten mest; er det arv eller miljø?

Det er et typisk kjennetegn ved menneskers utvikling at et er et høyt innslag av miljøpåvirkning og læring. Samtidig som arven setter en ramme for utviklingen vår, vil

miljøet og den læringen som skjer der, være utslagsgivende for hva som kan skje av utviklingen innenfor arvens ramme (Bunkholdt 2003).

Jeg ser på det slik at arven påvirker hva vi har genetiske forutsetninger for. Det er for eksempel arvelig med øyenfarge og hudtype. Det kan også være mer alvorlige faktorer som at noen er mer utsatt for kreft eller alkoholisme på grunn av at dette «ligger i familien». Når en vet at alkoholisme er utbredt i familien kan en for eksempel være forsiktig med hvordan en drikker selv.

Miljøet påvirket atferden vår, dermed er det lett å tenke at det er miljøet som påvirker mest hvordan vi blir som personer.

Jeg tenker at det miljøet vi er vokst opp i, ofte har en sterk påvirkningskraft resten av livet. Grunnen til at jeg tenker at miljøet har en større betydning enn arv er at det påvirker våre holdninger, ferdigheter, interesser og atferd. Det synes jeg er viktigere enn hvilke fysiske forutsetninger vi har. Bunkholdt (2002) understreker noe at tankegangen min.

Utviklingen hos mennesker er avhengig av et samspill mellom den biologiske arven og de miljøpåvirkningene vi er utsatt for gjennom hele livet. I følge undersøkelser kan det se ut til at miljøet påvirker mer enn genene, en kan for eksempel se at fosterbarn har høyere samsvar med fosterforeldrene enn de biologiske (Bunkholdt 2002:51ff).

Bø (2000:39) skriver at personligheten blir til som et produkt av «arven multiplisert med miljøet». Det han mener med det er at personlighetsutviklingen skjer som et resultat av et dynamisk samspill mellom det miljøet barnet lever i, og dets arvelige forutsetninger.

Miljøet har vi større forutsetninger for å velge selv. Vi kan velge hvilket miljø vi vil være en del av, og hvordan det skal påvirke oss. Som barn har vi ikke den samme muligheten. Vi kan velge venner, men er avhengig av familien og de som har omsorgen. Arven kan vi ikke velge selv, den må vi leve med, likevel kan en ofte ta forhåndsregler. Som for eksempel å være forsiktig med alkoholbruk, dersom det er en er genetisk belastet med alkoholisme i familien.

Jeg tror at tenåringer som begynner å drikke tidligere eller mer alkohol og som har vokst opp med en rusmisbruker, ofte begynner å drikke på grunn av miljøet. Jeg tenker at det kommer av de konsekvensene alkoholen fører med seg, og hva det innebærer å se foreldre i beruset tilstand. For eksempel at tenåringer drikker mer eller debutterer tidligere på grunn av omsorgssvikt, eller rett og slett det at alkohol har blitt normalisert, og en del av kulturlivet.

Når det kommer til arv kan enkelte være mer utsatt for å utvikle alkoholisme på grunn av at familien er genetisk disponert for dette. Selv om det er slik at alkoholisme kan være svært disponibelt i enkelte familier tror jeg det som oftest er miljøpåvirkning som fører til alkoholmisbruk.

En utviklingsforstyrrelse som kan oppstå hos barn som har vokst opp med en mor som har drukket alkohol under svangerskapet er FAS (føtalt alkoholsyndrom). Noen av de tenåringene som problemstillingen omfatter, kan være utsatt for FAS. Jeg det finnes ungdommer der ute som har FAS uten at de er klar over det. Det kan være på grunn av at det er tabubelagt å snakke om alkohol og graviditet, og at det derfor aldri blir tatt opp, det kan også være på grunn av mangel på kunnskap. FAS har både ytre og indre kjennetegn (Bunkholdt 2003:45)

FAS er en tilstand som er karakterisert av både mental helse og fysisk utviklingshemming og et spesielt utseende. Noen av disse barna blir født med abstinenssymptomer, det vil si skjelving, overfølsomhet for alle slags sansepåvirkninger og oppkast. Andre symptomer er nedsatt konsentrasjonsevne, avledbarhet, hyperaktivitet, dårlig vurderingsevne og hyperaktivitet. Dette varer gjennom hele livet (Bunkholdt 2003:54). Disse barna kan som tenåringer være ekstra utsatt for et uheldig alkoholforbruk. De har kanskje sett moren full i barndommen, og har trolig fått oppleve negative konsekvenser av symptomene sine som igjen kan ha ført til et negativt selvbilde. Jeg tolker det slik at FAS er skapt av miljøpåvirkning siden det kommer av livsstilen til moren og ikke selve arven.

Jeg kjenner selv en som trolig har FAS, jeg kjenner meg veldig igjen i de symptomene som er nevnt. Gutten hadde en mor som drakk alkohol under svangerskapet og når han var liten. Han ble tidlig tatt fra foreldrene og plassert i fosterhjem. Han har mange av symptomene som er nevnt, som for eksempel dårlig vurderingsevne, ledd og avlede og har

konsentrasjonsproblemer, og i tillegg enkelte trekk i ansiktet. Han har et svært stort alkoholkonsum, og har hatt det i mange år. På grunn av erfaringer som dette, tenker jeg at FAS kanskje også har en sammenheng med drikkemønsteret hos tenåringene.

5.4 Sosial læringsteori kontra psykodynamisk teori

Min tanke er at psykodynamisk teori stemmer mest. Jeg har tro på at barn som opplever å se foreldrene beruset gjentatte ganger, blir påvirket av dette. Jeg mener ikke at det er slik at dersom et barn har hatt en utrygg oppvekst, så er det dømt til å gå dårlig med barnet. Jeg tror på den psykodynamiske teorien ved at barnet blir påvirket i en viss grad, hvilken grad barnet blir påvirket avhenger av hyppigheten og omfanget av det å se foreldrene beruset, miljøet i rundt barnet og personligheten til barnet. Samtidig har jeg tro på at alle kan forandre seg underveis, og at det er forsterkningene vi får underveis som er med på å forandre oss.

Det jeg forsøker å si er at det ikke trenger å kun være psykodynamisk teori eller kun sosial læringsteori som er rett, jeg tror at vi mennesker er mer komplekse og at disse teoriene bør ses i sammenheng. Vi kan for eksempel ha traumer fra barndommen som påvirker livet i dag, og likevel forandre dette med de rette forsterkningene.

5.5 Resiliens

Resilines handler som tidligere nevnt om motstandskraft. Enkelte er utstyrt med mer motstandskraft en andre, hva det skyldes er uvisst. Ofte kan det være at de andre i miljøet som viser interesse og omsorg for dem. Det er disse barna jeg tenker vil unngå å få et negativt forhold til alkohol i tenårene. Med negativt forhold til alkohol mener jeg å drikke «mer enn normalen», det og ikke kunne slappe av eller ha det gøy uten alkohol, ikke å ha kontroll over inntaket og å drikke hyppig.

Resiliens kan ses i sammenheng med sosial læringsteori, ved at en kan forandre seg underveis i stedet for å bære preg av ulykkelige tider i barndommen. Slik jeg tolker det vil barn som er resilient ofte ha et godt selvbilde og ha mot til å stå i mot drikkepress dersom de ønsker det. Det er ikke sikkert de blir avholds eller drikker mindre enn andre tenåringene, men jeg tror ikke resiliente tenåringene drikker mer enn andre.

6.0 Konklusjon

På grunn av mangel på direkte forskning som omfatter hele problemstillingen, ikke bare delvis, synes jeg ikke at oppgaven gir et konkret svar på problemstillingen. Det gir derimot rom for videre drøfting. Jeg har brukt flere statistikker og undersøkelser som sammen kan gi et svar på om tenårings alkoholvaner påvirkes av foreldrenes alkoholmisbruk. Resultatene gir ikke svar på i hvilken grad de påvirkes, og sier heller ikke noe konkret om mengden av alkohol, men resultatene tyder på at det er en viss sammenheng likevel.

Det kan diskuteres om det er foreldrene som har påvirket de tenåringene som debuterer tidligere med alkohol, og som drikker mer enn andre tenåringer, eller om det er tilfeldig. Det kan vi ikke få et entydig svar på, på grunn av at det ikke er noe forskningen kan svare på. Det vi kan slå fast er at det ser ut til at ungdommer som har foreldre som selv drikker alkohol eller ikke setter noen grenser, har større indikasjoner for et økt alkoholkonsum enn andre tenåringer.

Når det gjelder problemstillingen, kan vi spekulere videre i om det er slik at tenåringene i denne situasjonen drikker mer eller mindre enn andre tenåringer. Er det tilfeldig at jeg har den forforståelsen jeg har? Jeg, og flere med meg, har en tanke om at ungdom som har vokst opp i et hjem med alkoholmisbruk, enten drikker mer, eller mindre alkohol enn andre ungdommer. Det jeg derimot har fått bekreftelse på er, at vi mennesker blir påvirket og formet av miljøet i rundt oss, og at barneårene er spesielt avgjørende for hvordan vi blir og hvilke beslutninger vi tar senere i livet.

7.0 Litteraturliste

Borge, Anne Inger Helmen (2010). *Resiliens, risiko og sunn utvikling*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Bunkholdt, Vigdis (2003) *Psykologi, en innføring for helse- og sosialarbeidere*. Oslo: Universitetsforlaget.

Bø, Inge (2000). *Barnet og de andre*. Oslo: Universitetsforlaget.

Dalland, Olav (2006). *Pedagogiske utfordringer for helse- og sosialarbeidere*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Fauske, Halvor. Tormod Øie (2010). *Oppvekst i Norge*. Oslo: Abstrakt forlag.

Forsberg, C. & Wengström, Y (2008). *Att göra systematiska litteraturstudier*. Stockholm: Författerna och Bokförlaget Natur och Kultur.

Gulbransen, Liv Mette (2006). *Oppvekst og psykologisk utvikling, innføring i psykologiske perspektiver*. Oslo: Universitetsforlaget.

Klefbeck, Johan. Terje Ogden (2003). *Nettverk og økologi, problemløsende arbeid med barn og unge*. Oslo: Universitetsforlaget.

Internett:

Ask Torvik, Fartein. Kamilla Rognmo (2011). *Barn av foreldre med psykiske lidelser eller alkoholmisbruk: omfang og konsekvenser*. Nasjonalt folkehelseinstitutt. Tilgjengelig fra URL: <http://www.fhi.no/dokumenter/0d04decc0b.pdf>

Bremner, Pamela (2011). *Young people, alcohol and influences*. Joseph Rowntree foundation. Tilgjengelig fra URL: <http://www.jrf.org.uk/>

Fardal, Rune (2013). *Relasjonen mellom barns tilknytning, tid og kvalitet!* Tilgjengelig fra URL: <http://www.sakkyndig.com/psykologi/artikler/tilknytning.pdf>

Helsedirektoratet (2012). *Unge og alkohol*. Tilgjengelig fra URL:

<http://www.settegrenser.no/unge-og-alkohol/>

Holbek, Jan Arild (2003). *Når barn brukes til å fylle foreldres behov*. Kvalitetssikret folkeopplysning. Tilgjengelig fra URL:

http://www.sinnetshelse.no/artikler/foreldres_behov.htm

Lund Ingeborg, Anne Line Bretteville-Jensen, Astrid Skretting, Jostein Rise, Sturla Nordlund, Ellen J. Amundsen (2010). *Hva er misbruk og avhengighet?* SIRUS-rapport 4/2010. Tilgjengelig fra URL:

<http://www.sirus.no/Hva+er+misbruk+og+avhengighet%3F.d25-SMRbGXb.ips>

Nordlie, E (2003). *Alkoholmisbruk – hvilke konsekvenser har det for familiemedlemmene?* Tidsskrift for den norske legeforening. Tilgjengelig fra URL:

<http://tidsskriftet.no/article/650208>

Rossow, Ingeborg. Inger Synnøve Moan. Henrik Natvig (2009). *Nære pårørende av alkoholmisbrukere*. Sirius rapport 9/2009. Tilgjengelig fra URL:

http://www.sirus.no/N%25C3%25A6re+p%25C3%25A5r%25C3%25B8rende+av+alkoholmisbrukere.E2x322-8_Bp77BFv3TR9D6CJ1K0AmwRVPL28nMhPLZB9MtlY05hRvI2C.ips

RUSSTAT – russtatistikk. Sirius (2008) *Drukket, alder første gang, fordelt på drikkesort, Norge*. Tilgjengelig fra URL:

<http://statistikk.sirus.no/sirus/index.jsp?mode=documentation&top=yes&submode=catalog&catalog=http://172.16.1.4:80/obj/fCatalog/Catalog7>

Vedøy, Tord Finne. Astid Skretting (2009). *Ungdom og rusmidler*. Sirius.rapport 5/2009.

Tilgjengelig fra URL: <http://www.sirus.no/Ungdom+og+rusmidler.d25-SMdzSX7.ips>